

Załącznik nr 1

Uzasadnienie do uchwały Komisji habilitacyjnej z dnia 10 października 2022 roku powołanej w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie nauk o sztuce wszczętym na wniosek dr. Jerzego Gorzelika

Komisja habilitacyjna po zapoznaniu się z dorobkiem dr. Jerzego Gorzelika a także opiniami recenzentów i członków komisji uznała, że Kandydat całkowicie wypełnił wymogi ustawowe do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

Dr Gorzelik stopień doktora z historii sztuki uzyskał na podstawie rozprawy pt. *Etapy przemian sztuki barokowej w opactwie cystersów w Rudach Wielkich*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Chojeckiej, obronionej w roku 1999 na Wydziale Nauk Historyczny i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Specjalizuje się w problematyce sztuki i kultury Śląska doby nowożytnej i nowoczesnej. Pracuje w Instytucie Nauk o Sztuce Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Na jego dorobek naukowy składają się trzy samodzielne monografie naukowe – opublikowany doktorat *Dziedzictwo górnośląskiego baroku. Opactwo cysterskie w Rudach Wielkich 1648-1810*, Warszawa 2005 oraz dwie rozprawy podoktorskie *Rezydencja – klasztor – miasto. Sztuka Górnego Śląska wobec konfesjonalizacji* (Gliwice 2014) i *Między „sensus catholicus” a „uchrześcijanionym nacjonalizmem”. Sztuka Kościoła rzymskokatolickiego na Górnym Śląsku wobec dyskursów narodowych* (Katowice 2020). Poza tym jest współautorem jako jeden z czwórki autorów monumentalnej *Sztuki Górnego Śląska od średniowiecza do końca XX wieku* (Katowice 2004). Był też współredaktorem tomu tekstów *Góra Świętej Anny i inne miejsca pielgrzymkowe na Śląsku* (Wrocław 2005).

Ma na swoim koncie 35 artykułów w czasopiśmie, z czego 31 po doktoracie, w tym ważnych, wysoko ocenianych prestiżowych periodykach takich jak: „Quart”, „Barok”, „Muzeologia a Kulturowe Dziedzictwo” (200 pkt. na liście MEiN), „Arts” (wyd. w Bazylei, 140 pkt. na liście MEiN). Dwa z tych artykułów wydano po angielsku a dwa po niemiecku. Ma na swoim koncie także 35 rozdziałów w monografiach z czego 33 po doktoracie; cztery z nich w językach obcych. Wziął udział (z referatami) w 35 konferencjach naukowych, prowadził też wykłady gościnne, m.in. w Niemczech, w Kolonii i Chemnitz.

Jerzy Gorzelik skupia się w swoich badaniach na sztuce Śląska, przede wszystkim Górnego Śląska, ale w szerokim zakresie czasowym, bo zajmuje się zarówno czasami nowożytnymi jak i nowoczesnością. Jego teksty naukowe są prezentacją badań nad architekturą, rzeźbą i wyposażeniem kościołów, a także nad malarstwem i programami ideowymi dekoracji malarskich. Nie ma żadnych wątpliwości, że jego dorobek naukowy jest obfity, zróżnicowany, a najważniejsze teksty publikowane w prestiżowych czasopiśmie naukowych, wielokrotnie recenzowane i oceniane.

Realizował dwa własne granty krajowe i uczestniczył w grantie międzynarodowym finansowanym ze środków unijnych. Odbył półroczny staż naukowy na Uniwersytecie Wrocławskim. Dr Jerzy Gorzelik ma też spore doświadczenie jako dydaktyk od lat związany z Uniwersytetem Śląski i Śląską Wyższą Szkołą Zarządzania im. gen. Jerzego Ziętka, gdzie prowadził ćwiczenia i wykłady, także w języku angielskim, opiekował się 30 pracami licencyjnymi i 20 pracami dyplomowymi na studiach podyplomowych. Ma też doświadczenia organizacyjne i ogromny dorobek popularyzatorski.

Jako swoje główne osiągnięcie naukowe wskazał opublikowaną w 2020 roku książkę *Między „sensus catholicus” a „uchrześcijanionym nacjonalizmem”. Sztuka Kościoła rzymskokatolickiego na Górnym Śląsku wobec dyskursów narodowych*. Trzy recenzje zawierały pozytywną ocenę tej rozprawy, choć niektórzy autorzy zawarli w swych opiniach uwagi krytyczne bądź polemiczne, natomiast jedna – prof. Joanny Sosnowskiej – zakończyła się negatywną oceną.

Dr hab. prof. em. Waldemar Baraniewski w swojej bardzo pozytywnej ocenie napisał: „Książka dr. Gorzelika jest wynikiem świetnej znajomości złożonej problematyki artystycznej, społecznej, kulturowej i politycznej Górnego Śląska. Jest zbudowana na bardzo solidnej bazie źródłowej, dogłębnych kwerendach archiwalnych, znajomości lokalnej prasy i dobrej orientacji w nowych badaniach zarówno dotyczących sztuki regionu, jak i zagadnień społecznych i politycznych. Jest pracą metodologicznie dojrzałą, proponującą nowe spojrzenie na „politykę obrazów” i jej rolę w budowaniu wspólnototwórczych dyskursów. Jest też ciekawą lekcją interpretacji obrazów, które bez ukazanego przez Habilitanta kontekstu kulturowego i społecznego mogą być dla dzisiejszego odbiorcy słabo czytelne.”

Dr hab. prof. UAM Michał Haake podjął się przede wszystkim oceny przedstawionej przez dr. Jerzego Gorzelika głównej tezy rozprawy opartej na przekonaniu „o istnieniu na terenie Górnego Śląska wspólnoty o tożsamości odrębnej od tożsamości narodowej polskiej i tożsamości narodowej niemieckiej” i udziale Kościoła katolickiego poprzez budowanie programów ikonograficznych dekoracji świątyń w procesie „utożsamiania światopoglądu

katolickiego z identyfikacją o charakterze narodowym” polskim. Dr hab. Michał Haake podjął z tą tezą polemikę, wskazując na nieuwzględnienie istotnych pozycji naukowych dotyczących poglądów na nacjonalizm. Zarzucił także podporządkowanie narracji rozprawy schematowi „neutralne, ‘ponadnarodowe’ śląskie centrum versus polski nacjonalizm”. Podjął polemikę z wieloma interpretacjami dr. Jerzego Gorzelika zwracając uwagę na pominięcia i nieprawidłowe – jego zdaniem – interpretacje i nadinterpretacje omawianych programów. Michał Haake nie zgadza się też z Jerzym Gorzelikiem w kwestii interpretacji powojennej polityki państwa polskiego i Kościoła Katolickiego wobec Ślązaków. Osobne miejsce poświęcone zostało polemice z interpretacją działań Kościoła polskiego jako przejawu millenaryzmu. Prof. Haake podsumowuje: „Autor opisując działalność Kościoła katolickiego na Górnym Śląsku, widzi we wszelkich przejawach solidarności czy to z Państwem polskim, czy to z tradycją niepodległościową przejaw nacjonalizmu, którego ofiarą pada społeczność Górnos Ślązaków”. Uznał jednak, że „Praca Jerzego Gorzelika [...] reprezentuje szeroko dziś akceptowaną w humanistyce krytykę dążenia do osiągnięcia obiektywności w badaniu historycznym, na które przekłada się zdolność narracji. [...] Książka habilitanta świadczy o jego pełnej otwartości na te najnowsze tendencje w humanistyce historycznej i z pewnością będzie istotnym punktem odniesienia dla dalszych badań nad historią sztuki na Górnym Śląsku”. Pomimo krytycznych i polemicznych uwag do książki, uwzględniając cały dorobek habilitanta zakończył recenzję konkluzją pozytywną.

Prof. dr hab. Joanna Sosnowska jako jedyna przygotowała recenzję zakończona konkluzją negatywną. Już na wstępie zauważyła, że: „...uznanie programów ideowych konkretnych obiektów za przejaw nacjonalizmu a same realizacje nazywając nacjonalistycznymi, przy jednoczesnym prawie całkowitym uchyleniu się od wydawania ocen o stronie formalnej i znaczeniu artystycznym omawianych obiektów powoduje, że książka w dużej mierze traci charakter rozprawy naukowej z obszaru historii sztuki, stając się bliższą antropologii kulturowej, co jest zgodne z metodologią zaczerpniętą od Andersona. W końcowych partiach książki dotyczących już początków XXI wieku mamy w gruncie rzeczy do czynienia z rozprawą o charakterze politycznym, z wyraźnym nastawieniem historiozoficznym”. Zarzuciła Autorowi brak bliższych definicji „wspólnot wyobrazonych”, brak jasnego uzasadnienia wyborów analizowanych obiektów, brak jej zdaniem też „zarysowania szerszego tła”. W odniesieniu do poszczególnych dzieł zauważyła np., że „Interpretacja temajerowskich witraży [w kościele św. Stanisława w Ligocie Białskiej] porównana z programem ideowym witraży w kościele św. Pawła w Nowym Bytomiu według Autora neutralnych względem kwestii narodowych jest naprawdę błyskotliwa i w pierwszej

chwili robi bardzo dobre wrażenie. Jednak przy głębszym zastanowieniu, budzi się wątpliwość, czy nie jest to manipulacja.” I zadała szereg pytań, na które w rozprawie nie znalazła odpowiedzi. W odniesieniu do dekoracji kościoła Niepokalanego Poczęcia NPM w Katowicach pisze: „W wielu miejscach należy się zgodzić z interpretacjami Autora, jednocześnie nieodparte jest poczucie, że nie wszystko zostało powiedziane i że te zaniechania mają swoją przyczynę w ogólnym zamyśle Autora.” Pisze dalej: „Uważam, że Autor zdecydowanie nadużywa określenia „nacjonalistyczny dyskurs”, co powoduje wrażenie jakiegoś nacjonalistycznego terroru.” Podobnie jak i prof. Michał Haake, prof. Joanna Sosnowska w wielu przypadkach zarzuciła Autorowi „w tych interpretacjach zawsze jakieś naginanie do z góry przyjętych założeń lub niedopowiedzenia albo wręcz nadinterpretacja.” Zauważyła też: „Jest rzeczą zdumiewającą, że dr Gorzelik nie wykorzystał w swych badaniach dokumentów z archiwum Instytutu Pamięci Narodowej.” W bardzo niewielkim stopniu wykorzystał też inne archiwa, Joanna Sosnowska stwierdza więc, że „tak małe wykorzystanie źródeł jest poważnym uchybieniem rzutującym na wiarygodność interpretacji dokonywanych przez Autora, szczególnie w warstwie historycznej.” I podsumowała: „Mimo deklaracji metodologicznych zawartych we wstępie jest to w gruncie rzeczy rozprawa z obszaru historii kultury i historii politycznej okrojonej do jednego nurtu określanego jako nacjonalizm i to on jest elementem spajającym ją w całość.” W rezultacie uznała przedstawiony pod ocenę dorobek za niewystarczającą podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

Recenzja **prof. dr. hab. Tomasza Torbusa** w odniesieniu do głównego osiągnięcia Autora jest także w kilku punktach krytyczna a w wielu polemiczna. Zwraca uwagę na fakt, że choć tytuł rozprawy sugeruje pewien balans, to w istocie 80% omawianych przykładów „zajmuje propolska sztuka skierowana do Ślązaków”. Zauważył w kilku miejscach brak pogłębionej refleksji, brakowało mu też rozpoznania ideowych autorów narodowo konotowanych malowideł czy witraży”. Podsumował jednak pozytywnie: „mimo pewnych uwag krytycznych praca Gorzelika jest w sferze faktograficznej i metodologicznej bezsprzecznie pozycją cenną. [...] Kandydat dochodzi do nowych ustaleń, z którymi można się zgadzać lub nie, ale które stają się podstawą dalszej naukowej dysputy. Publikacje Gorzelika zdają egzamin w zakresie metodyczności postępowania naukowego, umiejętności stawiania pytań, budowania hipotez i racjonalnego, krytycznego poszukiwania na nie odpowiedzi. [...] Mimo wyszczególnionych punktów krytycznych pracy habilitacyjnej, decyduję się do wydania pozytywnej o niej opinii – jest ważkiego naukowo i wręcz zapraszającego do polemik naukowych dzieła, które analizuje konkretne dzieła sztuki przez

interdyscyplinarne instrumentarium badawcze, widząc w nich wynik historycznych, politycznych, społecznych i kulturowych procesów.”

Członkini komisji, **dr hab. prof. UWr Agnieszka Zabłocka-Kos** stwierdziła, że oceniana rozprawa stanowi: „bardzo cenny wkład w rozwój naszej dyscypliny i wyznacza jednocześnie nowe kierunki i metodologie badań historii sztuki. [...] Pomimo wielu kontrowersji, które może wywołać sposób argumentacji i dobór przykładów uważam, że książka Jerzego Gorzelika znakomicie wpisuje się w najnowsze nurty badań w historii sztuki, także zagranicznej, odchodząc od klasycznych interpretacji formy i stylu, sięgając do mało efektownych z artystycznego punktu widzenia dzieł...” i konkluduje [książka]: „ma moim zdaniem charakter nowatorski i wnosi duży wkład w rozwój dyscypliny nauk o sztuce”.

Pozytywnie ocenił rozprawę i dorobek także drugi członek Komisji, a zarazem jej sekretarz **dr hab. Cezary Wąs**.

Istotny wpływ na ostateczną ocenę Kandydata miało kolokwium habilitacyjne, przez wszystkich ocenione bardzo wysoko (patrz **Załącznik nr 2**). Dr. Gorzelik podczas tego kolokwium w pełni udowodnił swoje wysokie kompetencje, wiedzę i umiejętności, których wymaga się od osób ubiegających o stopień doktora habilitowanego. Udało mu się też rozwiać wiele wątpliwości recenzentów i dopełnić obrazu swoich ustaleń. Wyjaśnił też intencje, które nim kierowały i powody, dla których dokonywał takich a nie innych wyborów.

Niewątpliwie dr Jerzy Gorzelik napisał książkę kontrowersyjną, otwierającą pole do szerokiej dyskusji i polemik. Podjął ryzykowną próbę zinterpretowania zespołów dekoracji kościelnych fundowanych w kościołach katolickich w Górnym Śląsku od początku XX wieku formułując szereg wniosków, które – co jasno wynika z recenzji – mogą być dla niektórych trudne do przyjęcia, niejasne, uznane za nadinterpretację itp. Niemniej książka ta otwiera nowe perspektywy badawcze i stanowi bardzo ważny wkład w dyscyplinę, pokazując możliwości poszerzenia metod badawczych o szeroko rozumiane narzędzia interpretacji w zakresie humanistyki historycznej.

Dlatego podjęta w toku posiedzenia komisji habilitacyjnej uchwała pozytywnie opiniuje jego wniosek o przyznanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie nauki o sztuce, uznając, że całkowicie wypełnił wymogi ustawowe do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

Podpisy

Przewodnicząca prof. dr hab. Małgorzata Omilanowska-Kiljanczyk

Recenzent dr hab. prof. em. Waldemar Baraniewski

Recenzent dr hab. prof. UAM Michał Haake

Rezenzent prof. dr hab. Joanna Sosnowska.....

Recenzent prof. dr hab. Tomasz Torbus

Członek Komisji dr hab. prof. UW r Agnieszka Zabłocka-Kos.....

Sekretarz Komisji dr hab. Cezary Wąs.....